
ULUSLARARSI ALANDA COĞRAFYA EĞİTİMİ
ARAŞTIRMALARI ve TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER: MEVCUT
DURUM ve GELECEK YÖNLER

The International Research in Geography Education and the Examples from
Turkey: Present Situation and Future Directions

Yard. Doç. Dr. Süleyman İNCEKARA*



ÖZET:

Son yıllarda dünyada coğrafya eğitim ve öğretimi ile ilgili sorunların ortaya konulması ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesi temelinde coğrafya eğitiminin ulusal ve uluslararası ölçekteki durumu, hangi konular üzerinde yoğunlaştığı ve gelecek yönlerinin belirlenmesine yönelik yayınların sayısında bir artış göze çarpmaktadır. Söz konusu yayınların sonuçlarına bakıldığında, bu yayınların çoğunlukla öğrencilerin coğrafi konuları algulamaları, CBS ile eğitim, coğrafya eğitim ve öğretiminde yeni teknolojilerin kullanılması, öğrencilerin coğrafi becerilerinin geliştirilmesi ve çevre eğitimi gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye'de ise coğrafya eğitimi üzerinde yapılan çalışmaların özellikle CBS'de dahil olmak üzere yeni teknolojiler, öğrencilerin coğrafi becerilerinin geliştirilmesi ve coğrafyada çevre eğitimi gibi konular açısından zayıf kaldığı göze çarpmaktadır. Bu çalışma, uluslararası alanda yapılan coğrafya çalışmaları temelinde Türkiye'de yapılan coğrafya eğitimi çalışmalarının mevcut durum ve eğilimlerine işaret etmekle birlikte bu çalışmaların gelecek yönlerinin belirlenmesine yönelik öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya eğitimi, uluslararası coğrafya eğitimi araştırmaları, ulusal coğrafya eğitimi araştırmaları.

* Fatih Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İstanbul, sincekara@fatih.edu.tr

ABSTRACT

In recent years, the increasing quantity of research in geographic education indicates its enlarged scope regarding the national and international research arena. Trends and future directions within geographic education are being comprehensively addressed. Considering the findings of recent international geographic education research, it is clear that research efforts are mainly focusing on the following subjects: the understanding and perception of geographic concepts of students, education using GIS, new technologies and their usage, enhancing the geographic skills of students, and generalized environmental education. However, geographic education research—especially on the subjects of new technologies including GIS, improving the students’ skills, and environmental education—can be designated as the main gaps and research voids in Turkey. This study, along with emphasizing the present domestic situation and trends of geographic education research being conducted, focuses on providing a comprehensive set of recommendations regarding geographic education in Turkey overall.

Key Words: *Geographic Education, International Research in Education, National Research in Education.*

1. Giriş

Dünyada çok hızlı bir biçimde yaşanan siyasi, ekonomik ve teknolojik gelişmeler milli eğitim sistemlerinin bu gelişmeler ışığında tekrar ele alınmasını zorunlu kılarken; yeryüzünde yaşanan hâkimiyet savaşları, uluslararası güvenlik problemleri, uluslararası ortaklıkların rolünün her geçen gün daha da artması, enerji kaynaklarına hükmetme isteği, ülkelerin kaynaklarını daha iyi değerlendirme çabaları ve küreselleşmenin olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılması gibi faktörler coğrafi bir bilgi birikimi ve bakış açısı gerektirdiğinden coğrafya eğitimi bir adım daha öne çıkarmaktadır.

Gelişimlerini tamamlamış ülkeler bu gelişmeler ışığında 1980'li yıllardan itibaren eğitim sistemlerini öğretim programları, öğretim yöntemleri, fiziki ve teknolojik altyapı ve öğretmen eğitimi açısından hızla yeniden yapılandırma yoluna gitmiş ve en iyiye ulaşma amacıyla sürekli bir yenilenme ve gelişim süreci içerisine girmiştir (Hardwick ve Holtgrieve, 1996: 13-23).

Bu sürece bağlı olarak coğrafya eğitimi üzerindeki eğilimler yeni teknolojilerin hangi yollarla coğrafya derslerine adapte edilebileceği (Van Der Schee, 2006: 185-189; Lemberg ve Stoltman, 2001: 63-65), öğrencilerin çevreye daha duyarlı vatandaşlar olarak nasıl yetiştirilebileceği (Morgan, 2006: 213-216; Ballantyne, 1999: 40-45), coğrafyanın kapsayıcı ve bütünlendirici bakış açısının okul programlarına nasıl yansıtılabileceği, CBS'nin ortaöğretim seviyesinde toplumsal projelerde kullanımının nasıl yaygınlaştırılabileceği (Fitzpatrick ve Maguire, 2001; Audet ve Ludwig, 2000: 13-109), coğrafya derslerinin teknolojiyle iç içe büyüyen öğrencilere hangi metotlarla daha etkin olarak öğretilabileceği, iyi bir vatandaş ve dünya insanı olma yolunda öğrencilerinin yetenek ve becerilerinin nasıl üst düzeye çıkarılabileceği gibi meseleler üzerinde yoğunlaşmaktadır (Kent, 2003: 337-344; Lidstone, 2003: 35-38; Van Der Schee, 2003: 205-211).

Bunun yanında özellikle 90'lı yıllardan itibaren coğrafya eğitimi konusunda yapılan çalışmaların ulusal ve uluslararası ölçekteki durumu, hangi konular üzerinde yoğunlaştığı, eğilimleri ve gelecek yönleri ile ilgili durum tespiti ve bu çalışmaların sınıflandırılması ile ilgili yapılan yayınlar da dikkat çekmektedir. Bu yayınlar herhangi bir dergi ve kitapta yayımlanan coğrafya eğitimiyle ilgili çalışmaların sınıflandırılmasına yönelik olabilmekte birlikte (Williams, 2003: 264-266) bir ülkede coğrafya eğitimi üzerine yapılan yayınların gelişimini de içerebilmektedir (Kwan, 2003: 255-258; Graves, 2001: 4-6; Downs, 1994: 57-60).

Amerika Birleşik Devletleri'nde coğrafya konusunda bilimsel araştırmalara olan ihtiyacı irdeleyen Downs (1994:57) coğrafya eğitimi kapsamında müfredat ve materyal geliştirme, öğretim yöntemleri ve değerlendirmeye ilgili çalışmalara acil ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Bednarz (2000: 128-140), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki coğrafya eğitimi ile ilgili başlıca dergilerden biri olan *Journal of Geography*'de 1988-1997 yılları arasında coğrafya eğitimi üzerine yapılan çalışmaları incelemiş, sınıflandırmış ve temel araştırma konularını ortaya koymuştur. Williams (2003: 264-266) ise, Uluslararası Coğrafya Birliği'nin alt komisyonlarından biri olan Coğrafya Eğitimi Komisyonu'nun 1996 yılında yayınladığı *Innovation in Geographical Education* (Coğrafya Eğitiminde

Yenilikler) ve 2001 yılında yayınladığı *Innovative Practices in Geography Education* (Coğrafya Eğitiminde Yenilikçi Uygulamalar) adlı kitaplarda yer alan çalışmaları incelemiş ve bu yayınları kavramsal, tasvire dayalı, niteliksel ve niceliksel olmak üzere farklı sınıflara ayırmıştır.

Yine Lidstone ve Williams coğrafya ve çevre eğitimi üzerinde yoğunlaşan *International Research in Geographical and Environmental Education* (Coğrafya ve Çevre Eğitiminde Uluslararası Araştırmalar) dergisinde 1991-2006 yılları arasında yayınlanan çalışmaların bir sınıflandırmasını yaparak on beş yıllık süreç içerisinde coğrafya araştırmalarında meydana gelen değişimleri gözlemlemiştir (Lidstone ve Williams, 2006: 1-16). Smith (2005) ve Alexson, Kemnitz, Bell ve Hardwick (2005) gibi araştırmacılar ise coğrafya eğitimi konusunda coğrafyacılarla farklı disiplinlerden olan akademisyenler arasında yapılacak işbirliğinin gerekliliği ve önemi üzerinde durmuşlardır.

International Research in Geographical and Environmental Education dergisinin editörlerinden olan Lidstone ve Stoltman (2003: 197-198; 2005: 157-159), derginin iki ayrı sayısının başyazısında coğrafya eğitimi araştırmaları üzerindeki güçlükler ve eğitim araştırmalarına diğer alanlara göre daha az önem verilmesinin altında yatan nedenleri irdelemişlerdir.

2. Metodoloji ve Araştırmanın Planlanması:

Bu araştırma üç ana soruya cevap bulmak üzere gerçekleştirilmiştir. Bunlar:

1. Uluslararası alanda coğrafya eğitimi üzerine yapılan araştırmalar hangi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır?
2. Türkiye'de mevcut coğrafya araştırmaları hangi konular üzerinde yoğunlaşma eğilimindedir.
3. Türkiye'de yapılan coğrafya araştırmalarının uluslararası alanda yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında durumu nedir, eksiklikler hangi noktalarda ortaya çıkmaktadır ve bunları ortadan kaldırmak için geleceğe yönelik öneriler nelerdir?

Bu üç ana soruya cevap verme amacıyla araştırmada kullanılan başlıca araştırma metodu karşılaştırma metodudur. Bu metot genel olarak üç ana aşamadan meydana gelmektedir.

1. Bu aşamada öncelikle uluslararası alanda ortaya konan coğrafya eğitimi çalışmaları belli başlıklar altında sınıflandırılacak ve bu çalışmaların hangi konular üzerinde yoğunlaştığı tespit edilecektir. Daha sonra bu çalışmaların zaman içindeki değişimleri gözlenerek araştırmaların eğilimleri ve gelecek yönleri tespit edilecektir.

Uluslararası alanda yapılan tüm coğrafya çalışmalarına ulaşmanın imkansızlığından dolayı çalışma kapsamında taranan kaynaklar IGU'nun Coğrafya Eğitimi Alt Komisyonu'nun yayınları, AAG'nin yıllık konferanslarında sunulan coğrafya eğitimi araştırmaları ve içeriği coğrafya eğitimi araştırmaları üzerinde yoğunlaşan *International Research in Geographic and Environmental Education* dergisinde yayınlanan makaleler ile sınırlı tutulmuştur

1. Çalışmanın ikinci aşamasını Türkiye’de yapılan coğrafya eğitimi çalışmalarının sınıflandırılması ve bu çalışmaların hangi konular üzerinde yoğunlaştığının tespiti oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik olarak Türkiye’de coğrafya eğitimi üzerinde yoğunlaşmış iki temel dergi olan Doğu Coğrafya Dergisi ve Marmara Coğrafya dergisinin tüm sayıları taranmıştır.

2. Çalışmanın son aşamasında uluslararası alanda yapılmış olan coğrafya araştırmaları ile Türkiye’de yapılan coğrafya eğitimi araştırmalarının mevcut durumu, hangi alanlarda yoğunlaştığı gibi konularda karşılaştırılması ve uluslararası coğrafya araştırmalarından yola çıkarak Türkiye’de coğrafya eğitimi araştırmaları alanında yaşanan eksikliklerin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise Türkiye’de coğrafya eğitimi araştırmaları açısından üzerinde çalışılmaya ihtiyaç duyulan konuların gelecek yönleri ve mevcutların artırılması ile ilgili öneriler maddeler halinde verilmiştir.

3. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Araştırmaları

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgulara geçmeden önce, uluslararası alanda yapılan coğrafya eğitimi araştırmalarının durumunu ve eğilimlerini ortaya çıkarmak için yapılmış olan iki temel çalışma sonuçlarından bahsetmek yerinde olacaktır.

Bunlardan biri Bednarz (2000) tarafından gerçekleştirilmiş olup, *Journal of Geography* dergisinde 1988-1997 arasındaki coğrafya eğitimi araştırmaları incelenmiştir. Bu çalışmada Bednarz, verilen süre içerisinde adı geçen dergide coğrafya ile ilgili olan 347 adet yayını incelemiş ve bu yayınlardan coğrafya eğitimi ile ilgili olan 283 adedini öğretim metotları ve stratejileri, coğrafyada düşünme ve öğrenme ve kurumsal çalışmalar (coğrafyanın statüsü, eğitim politikaları ve müfredat çalışmaları) olarak 3 genel grup altında değerlendirmiştir. Geri kalan 64 çalışmayı ise coğrafyada genel konular olarak ayrı bir başlık altında toplamıştır.

Araştırmanın sonunda 10 yıllık bir süreçte dergide yapılan coğrafya eğitimi ile ilgili yayınların % 55’inin öğretim metotları ve stratejileri, % 10’unun coğrafyada düşünme ve öğrenme, % 16’sının kurumsal çalışmalar ve geri kalan % 18’lik kısmının ise diğer çalışmalardan oluştuğu sonucu ortaya çıkmıştır (Bednarz, 2000: 136). Bednarz, çalışmasının sonucunda coğrafya eğitimi çalışmalarının eğilimleri ile ilgili olarak öğretim metotları ve stratejileri ile ilgili olan yayınlarda hızlı bir düşüş gözlenirken, öğrenme ve düşünme ile kurumsal çalışmalarda ise hızlı bir yükselişe dikkat çekmiştir (Bednarz, 2000: 137).

Bu alanda yapılan çalışmalardan bir diğeri Lindstone ve Williams (2006) tarafından gerçekleştirilmiştir. Lindstone ve Williams, *International Research in Geographical and Environmental Education* adlı dergide 1991-2006 yılları arasında coğrafya eğitimi üzerine yapılmış olan 107 çalışmayı 5 ana başlık altında değerlendirmiştir. Bunlar: Coğrafya ve eğitim (19 çalışma), müfredatta coğrafya (42 çalışma), sosyal bağlamda coğrafya (12 çalışma), coğrafyada çevresel eğitim (18 çalışma), karşılaştırmalı coğrafya ve çevre eğitimi (15 çalışma). Bunlar arasında en önemli yeri yaklaşık % 40’lık bir oranla öğretim metotlarını da içeren müfredatta coğrafya başlığı altında değerlendirilen yayınlar oluşturmaktadır (Lindstone ve Williams, 2006: 6).

Tablo 1: AAG 2007 San Francisco Konferansında Sunulan Coğrafya Eğitimi Bildirileri.

	Kategoriler	Sayı	Yüzde
1	CBS ve coğrafya eğitim ve öğretimi	22	16,8
2	Öğrencilerin coğrafi yetenek ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi	20	15,2
3	Coğrafya eğitim ve öğretiminde yeni teknolojiler ve kullanımı	12	9,2
4	Coğrafya eğitim ve öğretiminde kaynak kullanımı ve materyal geliştirme	7	5,3
5	Coğrafya eğitim ve öğretiminde ölçme ve değerlendirme	3	2,3
6	Coğrafya eğitim ve öğretiminde sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi	12	9,2
7	Coğrafyanın statüsü, program değişiklikleri ve program geliştirme	5	3,8
8	Coğrafya eğitim ve öğretiminde teori, öğretim metotları ve araştırmalar	47	35,9
9	Öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim	3	2,3
10	Hayat boyu öğrenme, coğrafyada vatandaşlık eğitimi	-	-
	Toplam	131	100

Kaynak: <http://www.aag.org>.

Bu çalışmada ise yukarıda değinilen iki çalışmaya ek olarak, AAG'nin (Amerikan Coğrafyacılar Birliği) her yıl mutad olarak düzenlediği konferanslarda coğrafya eğitimi başlığı altında sunulan bildiriler ve *International Research in Geographical and Environmental Education* dergisinin 2002-2008 yılları arasındaki sayılarında yayınlanan coğrafya eğitimi makaleleri incelenerek tasnif edilmiştir.

Bu tasnif sistemine göre bildiri ve makaleler daha detaylı bir bilgi edinmek amacıyla 10 başlık altında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre 10 başlık altında tasnife tabi tutulan yayınların sayıları ve yüzdelik değerleri tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 2: AAG 2008 Boston Konferansında Sunulan Coğrafya Eğitimi Bildirileri.

	Kategoriler	Sayı	Yüzde
1	CBS ve coğrafya eğitim ve öğretimi	12	11,1
2	Öğrencilerin coğrafi yetenek ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi	7	6,5
3	Coğrafya eğitim ve öğretiminde yeni teknolojiler ve kullanımı	21	19,4
4	Coğrafya eğitim ve öğretiminde kaynak kullanımı ve materyal geliştirme	8	7,4
5	Coğrafya eğitim ve öğretiminde ölçme ve değerlendirme	3	2,8
6	Coğrafya eğitim ve öğretiminde sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi	3	2,8
7	Coğrafyanın statüsü, program değişiklikleri ve program geliştirme	7	6,5
8	Coğrafya eğitim ve öğretiminde teori, öğretim metotları ve araştırmalar	43	39,8
9	Öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim	3	2,8
10	Hayat boyu öğrenme, coğrafyada vatandaşlık eğitimi	1	0,9
	Toplam	108	100

Kaynak: <http://www.aag.org>.

Tasnif sırasında bazı çalışmaların içerik itibarıyla birden fazla kategori altında değerlendirilebileceği görülmüş ve bu çalışmalar özetler ve anahtar kelimeler göz önünde bulundurularak ağırlıkta olan kategoriye dahil edilmiştir.

Tablo 1 ve Tablo 2'den de anlaşılacağı gibi AAG'nin son iki yılki konferanslarında coğrafya eğitimi adı altında sunulan bildirilerin önemli bir bölümü coğrafya eğitim ve öğretiminde teori, öğretim metotları ve araştırmalar üzerinde

yoğunlaşmaktadır. Bu yayınlar genellikle öğrenci ve öğretmenlerin coğrafi unsurlarla ilgili algı, görüş ve düşüncelerini ortaya çıkarmayı hedefleyen ya da mevcut ve yeni bir metodun uygulamasına yönelik olan araştırmalardan oluşmaktadır. Yine coğrafya eğitiminde CBS'nin kullanımı, öğrencilerin yetenek ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi ve yeni teknolojilerin kullanımı konuları da üzerine en fazla durulan diğer konular olarak görülmektedir.

Tablo 3: *International Research in Geographical and Environmental Education (IRGEE)* Dergisinde Son 10 Yılda Coğrafya Eğitimi ile İlgili Yapılan Çalışmaların Konulara Göre Dağılımı.

Kategoriler		Sayı	Yüzde
1	CBS ve coğrafya eğitim ve öğretimi	13	4,3
2	Öğrencilerin coğrafi yetenek ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi	29	9,5
3	Coğrafya eğitim ve öğretiminde yeni teknolojiler ve kullanımı	6	1,9
4	Coğrafya eğitim ve öğretiminde kaynak kullanımı ve materyal geliştirme	9	2,9
5	Coğrafya eğitim ve öğretiminde ölçme ve değerlendirme	2	0,7
6	Coğrafya eğitim ve öğretiminde sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi	30	9,9
7	Coğrafyanın statüsü, program değişiklikleri ve program geliştirme	69	22,7
8	Coğrafya eğitim ve öğretiminde teori, öğretim metotları ve araştırmalar	118	38,8
9	Öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim	20	6,7
10	Hayat boyu öğrenme, coğrafyada vatandaşlık eğitimi	8	2,6
Toplam		304	100

Kaynak: IRGEE, 1998-2008.

Araştırma kapsamında incelenen diğer bir yayın organı ise *International Geographical Union*'ın (IGU) bir alt komisyonu olan *Commission on Geographical Education*'ın (CGE) sponsorluğunda basılan *International Research in Geographical and Environmental Education (IRGEE)* dergisidir. Araştırma kapsamına bu derginin seçilmesinin temel nedeni, adından da anlaşılacağı üzere derginin genel olarak coğrafya eğitimi konusunda yayın yapan nadir dergilerden biri oluşudur.

Tablo 3'ten de anlaşılacağı gibi, bu dergide de yayınların genel olarak % 39'luk bir bölümü coğrafya eğitim ve öğretiminde teori, öğretim metotları, bunların uygulanmasına yönelik çalışmalar ve araştırmalar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte coğrafyanın çeşitli ülkelerde ve farklı kademelerdeki statüsü, öğretim programlarındaki yeri, öğretim programları, programlardaki değişiklikler, bu değişikliklerin yansımaları ve program geliştirme üzerinde durulan en önemli konular arasında bulunmaktadır.

Çeşitli yollarla öğrencilerin coğrafyaya yönelik olarak kabiliyetlerinin geliştirilmesi ve derginin çevre eğitimine özel önem vermesi nedeniyle sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konuları üzerinde en fazla yayın yapılan diğer konuları oluşturmaktadır.

Derginin 10 yıllık yayın periyoduna bakıldığında yukarıda adı geçen konuların yanında coğrafya eğitiminde CBS ve coğrafya eğitim ve öğretiminde yeni teknolojiler, bu teknolojilerin kullanımı ve eğitim-öğretim sürecine katkıları ise son yıllarda rağbetin arttığı konular arasında en önde gelmektedir.

3. Türkiye’de Coğrafya Eğitimi Çalışmaları

Türkiye’de modern manada coğrafya eğitimi üzerindeki çalışmalar cumhuriyet ile birlikte başlamıştır. Coğrafya eğitimi ile ilgili yapılan ilk çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların daha çok coğrafyanın nasıl öğretilmesi gerektiğine yönelik öğretim metotları temelindeki çalışmalardan oluştuğu görülmektedir (Kanaat, 1927; Kaya, 1933, Baymur, 1943; Konuk, 1949; Ardel, 1951; Dönmez, 1964; Ardel, 1966).

Bu yayınlarla birlikte coğrafya eğitim ve öğretiminde derse hazırlık ve araç- gereç kullanma ile çalışmalara da rastlamak mümkündür (Duran, 1931; Dengiz, 1969).

Coğrafya eğitim ve öğretiminde 1970’li yıllardan itibaren arazi çalışmalarının yeri, coğrafya kitapları ve materyal geliştirme ile ilgili yayınlar göze çarpmaktadır (İzbırak, 1968; Öngör, 1970; Nişancı, 1980; Elibüyük, 1986).

80’li yıllara gelindiğinde ise coğrafya eğitim ve öğretiminde müfredat, özel öğretim metotları, araç-gereçler, genel problemler ve çözüm önerileri gibi konuları bir bütünlük içerisinde ele alan ilk yayınlar Doğanay tarafından gerçekleştirilmiştir (Doğanay, 1983; 1988; 1989). Doğanay’ın bu yayınları 90 ve 2000’li yıllarda da artarak sürmüştür (Doğanay, 1993; 2002).

Erol (1987); Alkan ve diğerleri (1991), Şahin (2001) ve Güngördü (1993, 2002a, 2002b) ise bu konular üzerinde çalışmalar yapan diğer coğrafyacılarıdır. Özey (1996), coğrafya eğitim ve öğretimi ile ilgili gelişmeleri Osmanlı döneminden itibaren günümüze kadar olan süreç içerisinde ele almıştır. Bununla birlikte, Özey’in 1998 yılında basılan “*Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*” adlı çalışması; Türkiye’de coğrafya bölümlerinin kuruluş ve gelişmesi, bu bölümlerde görev yapan coğrafyacıların çalışmaları, coğrafya bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin sosyo-kültürel yapıları gibi konulara ışık tutmaktadır (Özey, 1998).

Türkiye’de coğrafya eğitimi üzerine çalışmaların mevcut durumu ve eğilimlerini ortaya çıkarmak amacıyla yayınlarında önemli oranda coğrafya eğitimine yer veren ve bunu kendine ilke edinen Türkiye’nin iki önemli dergisi olan Marmara Coğrafya Dergisi ve Doğu Coğrafya Dergisi örneklem olarak alınmış ve elde edilen sonuçlara göre Türkiye’de coğrafya eğitimi çalışmaları ile ilgili genel değerlendirilmelere gidilmiştir.

Bu değerlendirmeler ışığında, dünyada ve Türkiye’de yapılan coğrafya eğitimi çalışmaları baz alınarak Türkiye’de coğrafya eğitimi üzerinde yapılan çalışmaların yoğunlaştığı noktalar, üzerinde durulmaya ihtiyaç duyulan konular ve yeni çalışma alanları belirlenerek bunlarla ilgili kapsamlı öneriler geliştirilmiştir.

Bu amaçla iki derginin de ilk sayısından itibaren son sayısına kadar olan tüm sayıları taranmış ve coğrafya eğitimi çalışmaları uluslararası coğrafya çalışmalarında olduğu gibi 10 başlık altında toplanmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen *Marmara Coğrafya Dergisi*'nin yayın hayatına başladığı 1996 yılından itibaren günümüze kadar olan 16 sayısında coğrafya eğitimi ile ilgili olan 56 adet yayın gözden geçirilmiştir. Bu yayınların büyük bir bölümünü, % 39,3'lük bir oranla coğrafya eğitiminde öğretim metotları, bu metotların uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesiyle ilgili ya da ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin ve öğretmenlerinin farklı coğrafi kavramları algılayışı ve bu kavramlara bakış açılarının değerlendirildiği çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmaları % 32,1'lik bir oranla mevcut öğretim programlarının durumu, eksikleri, programlar üzerindeki eleştiriler ve program çalışmaları üzerinde yapılan yayınlar takip etmektedir (Tablo 4).

Marmara Coğrafya Dergisi'nde, derginin yayınlanmaya başladığından günümüze kadar olan süre içerisinde coğrafya eğitimi ile ilgili yayınların eğilimlerine bakıldığında ise bu yayınların genel olarak yoğunlaştığı konuların yanında CBS ve coğrafya eğitimi, teknoloji kullanımı ve materyal geliştirme ile ilgili konular üzerinde 2005 yılından sonra az da olsa bir artışın söz konusu olduğu görülmektedir. Söz konusu konular üzerinde yapılan çalışmaların içeriğine bakıldığında bu artışta 2005 yılında uygulamaya konan ve CBS gibi yeni teknolojilerin kullanımını ve bir çok konuda materyal geliştirmeyi öngören yeni ortaöğretim coğrafya programının etkisi olduğu gözlenmektedir (MEB, 2005).

Tablo 4: *Marmara Coğrafya Dergisi*'nde 1996-2008 Yılları Arasında Coğrafya Eğitimi ile İlgili Yapılan Çalışmaların Konulara Göre Dağılımı.

Kategoriler		Sayı	Yüzde
1	CBS ve coğrafya eğitim ve öğretimi	3	5,3
2	Öğrencilerin coğrafi yetenek ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi	2	3,6
3	Coğrafya eğitim ve öğretiminde yeni teknolojiler ve kullanımı	2	3,6
4	Coğrafya eğitim ve öğretiminde kaynak kullanımı ve materyal geliştirme	5	8,9
5	Coğrafya eğitim ve öğretiminde ölçme ve değerlendirme	1	1,8
6	Coğrafya eğitim ve öğretiminde sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi	1	1,8
7	Coğrafyanın statüsü, program değişiklikleri ve program geliştirme	18	32,1
8	Coğrafya eğitim ve öğretiminde teori, öğretim metotları ve araştırmalar	22	39,3
9	Öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim	1	1,8
10	Hayat boyu öğrenme, coğrafyada vatandaşlık eğitimi	1	1,8
Toplam		56	100

Kaynak: *Marmara Coğrafya Dergisi*, 1996-2008.

Çalışma kapsamında incelenen diğer bir dergi olan *Doğu Coğrafya Dergisi*'nin ise ilk yayınlandığı 1995 yılından günümüze kadar basılan 20 sayısında doğrudan coğrafya eğitimi üzerinde yapılan 24 yayın gözden geçirilmiştir. Buna göre, ulusal ve uluslararası diğer dergilerde olduğu gibi yayınların büyük bir kısmı (% 58, 3) coğrafya eğitim ve öğretiminde öğretim metotları, bu metotların uygulanması yanında, öğrenci ve öğretmenlerin farklı konular üzerindeki kavrayış ve anlayışlarını irdeleyen yayınlar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Tablo 5).

Bu çalışmaları yine % 20’yi aşkın bir oranla coğrafyanın statüsü, öğretim programları, bu programlar üzerindeki değişiklikler ve geliştirilmesi konuları üzerinde yapılan yayınlar takip etmektedir. Coğrafya eğitiminde CBS, öğrencilerin yeteneklerinin geliştirilmesi, coğrafya eğitiminde sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konuları ise üzerinde durulması gereken konular olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5: Doğu Coğrafya Dergisi’nde 1995-2008 Yılları Arasında Coğrafya Eğitimi ile İlgili Yapılan Çalışmaların Konulara Göre Dağılımı.

Kategoriler		Sayı	Yüzde
1	CBS ve coğrafya eğitim ve öğretimi	-	-
2	Öğrencilerin coğrafi yetenek ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi	-	-
3	Coğrafya eğitim ve öğretiminde yeni teknolojiler ve kullanımı	1	4,2
4	Coğrafya eğitim ve öğretiminde kaynak kullanımı ve materyal geliştirme	1	4,2
5	Coğrafya eğitim ve öğretiminde ölçme ve değerlendirme	-	-
6	Coğrafya eğitim ve öğretiminde sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi	1	4,2
7	Coğrafyanın statüsü, program değişiklikleri ve program geliştirme	5	20,8
8	Coğrafya eğitim ve öğretiminde teori, öğretim metotları ve araştırmalar	14	58,3
9	Öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim	1	4,2
10	Hayat boyu öğrenme, coğrafyada vatandaşlık eğitimi	1	4,2
Toplam		24	100

Kaynak: Doğu Coğrafya Dergisi, 1995-2008.

4. Sonuç ve Öneriler

Ulusal ve uluslararası alanda coğrafya eğitimi üzerinde yapılmış çalışmaların konulara göre dağılımı, sayı ve yüzdeleri göz önüne alındığında aşağıdaki yargılara ulaşılabilir:

Uluslararası alanda yapılan coğrafya eğitimi çalışmalarının çoğu coğrafya eğitim ve öğretiminde teori, öğretim metotları ve araştırmalar başlığı altında toplanmaktadır. Değerlendirilen farklı kaynaklarda bu başlık altında yapılan yayınların toplam yayınlara oranı % 35 ile % 40 arasında değişmektedir. Türkiye’de bu kategoride yapılan yayınlar en fazla yayın yapılan kategori açısından değerlendirildiğinde uluslararası alanda yapılan yayınlarla örtüşmektedir. Oran olarak bakıldığında ise Türkiye’de bu oranların % 39 ile % 59 arasında değiştiği görülmektedir.

Ancak, coğrafya eğitim ve öğretiminde CBS, öğrencilerin coğrafi yeteneklerinin geliştirilmesi, coğrafya eğitim ve öğretiminde yeni teknolojilerin kullanılması, sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi gibi konularda ise aynı şeyi söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu alanlarda yapılan çalışmaların toplam yayınlar içerisindeki oranı % 3-5 arasında değişmektedir. Söz konusu alanlar coğrafya eğitiminde geleceğe yönelik olarak üzerinde durulması gereken konular olarak ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, son yıllarda yapılan müfredat değişiklikleri, coğrafya eğitimi ile ilgili yapılan ulusal ve uluslararası çalışmaların sayı ve kalitesinin artması, CBS ve Uzaktan Algılama gibi teknolojilerin çeşitli eğitim kademelerindeki eğitim ve uygulamalarının yaygınlaşması, coğrafyacıların disiplinler arası çeşitli projelerde yer alma çalışmaları gibi gelişmeler coğrafya eğitimi araştırmalarının geleceği açısından oldukça ümit vericidir.

Sonuç olarak dünyada coğrafya eğitimiyle ilgili çalışmalar ve bu çalışmaların eğilimlerinin yanında, Türkiye’de son yıllarda meydana gelen çeşitli reform ve yenileşme çalışmaları, coğrafya eğitimi araştırmaları ile ilgili üzerinde durulması ve çalışılması gereken birçok konu ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmaların yönleri ve mevcut çalışmaların artırılması ile ilgili öneriler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1. Coğrafya öğretmenlerinin 2005–2006 eğitim-öğretim yılında Lise 1. sınıflardan itibaren uygulanmaya başlayan yeni coğrafya öğretim programının daha iyi anlaşılması açısından yeni programla ilgili etkinlik temelli program yaklaşımı, öğrenci merkezli eğitim, problem çözme temelli öğretim, aktif öğrenme gibi konularda açıklayıcı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Uluslararası alanda yapılan yayınlar ve 2005 ortaöğretim coğrafya programı açısından değerlendirildiğinde CBS konusundaki yayınların artırılması gerekmektedir. Yeni programda CBS ve arazi çalışmaları (gezi gözlemler dahil) ile ilgili 21’er adet uygulama öngörülmekte ya da tavsiye edilmektedir. Bunun sonucunda öğretmenler derslerinde kullanmak üzere özellikle CBS ve arazi çalışması uygulamalarının nasıl gerçekleştirilebileceği ile ilgili verileri içeren kitap, makale ve çeşitli dokümana acil olarak ihtiyaç duyulmaktadır.

3. CBS’nin ortaöğretim kurumlarında eğitiminin ve kullanımının yaygınlaştırılması açısından ortaöğretimde coğrafya öğretmenleri ve öğrencilerini kapsayacak CBS temelli projelerin hayata geçirilmesi elzemdir.

4. Yeni programla ilgili uygulamada yaşanan problemlerin ortaya çıkarılması ve bu problemlere acil çözümler üretilmesi amacıyla, müfredat, araç-gereç kullanımı ve öğretmen faktörü ile ilgili çalışmalar yapılmalı ve bu çalışmaların sonuçları karar alma mekanizmalarına ulaştırılmalıdır.

5. Öğrencilerin coğrafi yeteneklerinin geliştirilmesi günümüz dünyasında coğrafya eğitimi ile ilgili en önemli araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır. Öğrencilerin karşılaştıkları olaylarla ilgili coğrafi sorular sorma, coğrafi bilgiyi elde etme, coğrafi bilgiyi organize etme, coğrafi bilgiyi kullanma ve coğrafi sorulara cevap verme gibi becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

6. Sürekli bir değişim ve gelişim içinde olan öğretim programları ve teknolojilere bağlı olarak yeni öğretim yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Bu konuda yapılacak çalışmalar öğretmenler için çok önemli birer kılavuz niteliğindedir.

Yukarıda maddeler halinde verilen konularla ilgili çalışmaların öğretmenlere ulaştırılamaması, Türkiye’de coğrafya eğitimi ile ilgili en temel problemlerden birini oluşturmaktadır. Bu çalışmaların yayınlandığı dergi çeşidinin ve sayısının sınırlı olması

öğretmenlerin bu çalışmalara ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Bu problemin üstesinden gelmek amacıyla coğrafya ve coğrafya eğitimi ile ilgili e-dergi olarak adlandırılan internet ortamında yayın yapan elektronik dergilerin uygulamaya sokulması coğrafya eğitimi açısından en temel ihtiyaçlardan birini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyol, İ. H. (1943). Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya. III: Cumhuriyet Devrinde Coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 3-4, s. 247-276, Ankara.
- Alexon, R.G., Kemnitz, C., Bell, S., Hardwick, S. (2005). Embarking on Collaborative Research in Geographical Education. *International Research in Geographic and Environmental Education*, 14 (3), 202-210.
- Alkan, C., Atalay, İ., Özçelik, A., Atalay, L. (1991). Coğrafya Öğretimi. *Anadolu Üniv. Açıköğretim Fak. Yay. No: 112/CÖ*, Eskişehir.
- Ardel, A. (1951). Coğrafya İlmi ve Öğretimi. *Tedrisat Mecmuası*. Yeni Seri, 2, s. 22-28, İstanbul.
- Ardel, A. (1966). Coğrafya Nedir, Nasıl Öğretilmelidir? *Türk Kültürü*, 40, s. 373-377, 1966, Ankara.
- Audet, R., Ludwig, G. (2000). *GIS in Schools*, California: Esri Press.
- Ballantyne, R. R. (1999). Teaching Environmental Concepts, Attitudes and Behaviour Through Geography Education: Findings of an International Survey. *International Research in Geographical and Environmental Education* 8(1), pp. 40-58.
- Baynur, F. (1943). *Coğrafya Öğretimi (Resimli)*, Ay Yayın Evi, İstanbul.
- Bednarz, R. S., Bednarz, S. W. (2004). Geography Education: The Glass Is Half Full and It's Getting Fuller. *Professional Geographer*, 56 (1), 22-27.
- Bednarz, S. (2000). Geography Education Research in the Journal of Geography 1988-1997. *International Research in Geographic and Environmental Education*, 9 (2), 128-140.
- Demirci, A. (2008). Evaluating the Implementation and Effectiveness of GIS-Based Application in Secondary School Lessons. *American Journal of Applied Sciences*, 5 (3), 169-178.
- Dengiz, O. (1969). *Coğrafya Eğitiminde Araçlardan Faydalanma*. MEB, Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Ankara.
- Doğanay, H. (1983). Okullarımızda Coğrafya Öğretiminin Temel Meseleleri, *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, 19, s. 23-34. Ankara.
- Doğanay, H. (1989). Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), s. 7-24. Ankara.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafyada Metodoloji: Genel Metotlar ve Özel Öğretim Metotları*, MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi, 187, İstanbul.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri: Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları*, Aktif Yayınları, İstanbul. Doğu Coğrafya Dergisi, 1995-2008.
- Downs, M. R. (1994). The Need for Research in Geography Education: It Would be Nice to Have Some Data. *Journal of Geography*, 93 (1), 57-60.
- Dönmez, Y. (1964). Coğrafya Öğretimi. *Türk Kültürü*, 18, s. 94-95, Ankara.

- Duran, F. S. (1931). *Coğrafya Ders Hazırlıkları: Coğrafya Tedrisatında Muallimler Yazı Tahtasından Nasıl İstifade Etmeli*, Kanaat Kitabevi, İstanbul.
- Elibüyük, M. (1986). Milli Coğrafya Ders Kitapları Hakkında Düşünceler, *Türk Kültür Dergisi*, 275, Ankara.
- Eriñ, S. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Coğrafya*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, 50. Yıldönümü Yay., sayı 11, Ankara.
- Erol, O. (1987). Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi. Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları. *Türk. Eğit. Dern. Yay. Öğretim Dizisi*, 5, s. 75-96, Ankara.
- Fitzpatrick, C., Maguire, D. J. (2000). GIS in Schools: Infrastructure, Methodology and Role. In D. R. Green, (ed.), *GIS: A Sourcebook for Schools*. (pp. 62-73). Taylor & Francis.
- Graves, N. (2001). The Evolution of Research in Geographical Education in France. *International Research in Geographic and Environmental Education*, 10 (1), 4-19.
- Güngördü, E. (1993). *Coğrafyada Öğretim Metot ve İlkeleri*. Kayı Yayıncılık, Ankara.
- Güngördü, Ersin. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri: İlkeler ve Uygulamalar*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Hardwick, S. W., Holtgrieve, D. G. (1996). *Geography for Educators: Standards, Themes, and Concepts*, p13-23, Prentice-Hall, U.S.A.
- İzbirak, R. (1969). Coğrafi Araştırma Gezileri ve Hazırlıkları. *Coğr. Araş. Derg.*, 2 (2), s. 10, Ankara.
- Kanaat, H. F. (1927). *Coğrafya Tedris Usulü*, İkbal Kütüphanesi, İstanbul.
- Kaya, K. (1933). *Toplu Tedris Sistemi ve İş Prensibine Göre Yurt Tetkiki ve Coğrafya*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Keith, T. (2006). Phenomenography: An Approach to Research into Geography Education. *Journal of Geography in Higher Education*, 30 (2), 367-372.
- Kent, W. A. (2003). Geography and Information and Communications Technologies: Some Futures Thinking. In R. Gerber, (ed.) *International Handbook on Geographical Education* (pp. 337-344). The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Konuk, İ. (1949). *Coğrafya Öğretimi Üzerine*, Maarif Vekaleti, Maarif Basımevi, İstanbul.
- Kwan, T. (2003). Geographical Education Research in Teacher Education: Sharing of Four Cases in the Asia Pacific Region. *International Research in Geographic and Environmental Education*, 12 (3), 255-258.
- Lemberg, D., Stoltman, J.P. (2001). Geography Teaching and the New Technologies: Opportunities and Challenges. *Journal of Education*, 181(3), 63-76.
- Lidstone, J. (2003). Relevant Knowledge, Skills, and Values in Geographical Education. In R. Gerber, (ed.) *International Handbook on Geographical Education* (pp. 35-46). The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Lidstone, J., Stoltman, J. (2005). Editorial: Why Does Educational Research Receive Such Low Respect? *International Research in Geographic and Environmental Education*, 14 (3), 157-159.
- Lidstone, J., Williams, M. (2006). Researching Change and Changing Research in Geographical Education. *Geographical Education in a Changing World: Past*

- Experience, Current Trends, and Future Challenges* (pp. 1–16). The Netherlands: Springer.
- Marmara Coğrafya Dergisi, 1996-2008.
- MEB. (2005). *Coğrafya Dersi Öğretim Programı* (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar), Ankara.
- Morgan, J. (2006). Discerning Citizenship in Geography Education. In J. Lindstone and M. Williams, (eds.), *Geographical Education in a Changing World: Past Experience, Current Trends, and Future Challenges* (pp. 213–227). The Netherlands: Springer.
- Nişancı, A. (1980). Okularda coğrafya öğretimi hakkında bazı düşünceler. *Atatürk Üniv. Edeb. Fak. Araş. Derg.*, 12 (2), s. 243-250. Ankara.
- Öngör, S. (1970). *Coğrafya Öğretimi ve Coğrafya Kitapları ile Atlasların Geliştirilmesi*, Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul.
- Özey, R. (1996). Osmanlı Döneminden Bugüne Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi. *Marmara Üniv. Atatürk Eğt. Fak. II. Ulusal Eğt. Semp. Bildirileri*, s.200-213, İstanbul.
- Özey, R. (1998). *Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul.
- Şahin, C. (2001). *Türkiye'de Coğrafya Öğretimi: Sorunlar-Çözüm Önerileri*, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- Şahin, C. (2001). *Türkiye'de Coğrafya Öğretimi: Sorunlar-Çözüm Önerileri*, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- Sekin, S., Özel, A. (2002). Türkiye'de Ülkeler Coğrafyası Çalışmalarının Tarihi Gelişimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 6, s. 37-52.
- Smith, J. S. (2005). Forum Current Directions in Geography Education Research in the United States: Collaboration and Assessment. *International Research in Geographic and Environmental Education*, 14 (3), 200-2001.
- Stoltman, J., Lidstone, J. (2003). Editorial: Research Rigour and Productivity in Geographical and Environmental Education. *International Research in Geographic and Environmental Education*, 12 (3), 197-198.
- Van Der Schee, J. (2003). New media will accelerate the renewal of geographic education. In R. Gerber, (ed.) *International Handbook on Geographical Education* (pp. 205-213). The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Van Der Schee, J. (2006). Geography and New Technologies. In J. Lindstone and M. Williams, (eds.), *Geographical Education in a Changing World: Past Experience, Current Trends, and Future Challenges* (pp. 185–193). The Netherlands: Springer.
- Williams, M. (2003). Research in Geographic Education: The Research for Impact. In R. Gerber, (ed.) *International Handbook on Geographical Education* (pp. 259-272). The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.